

Μνήμων

Τόμ. 20 (1998)

Δώρα Φ. Μαρκάτου, Τα κατάλοιπα του Ιωάννη
Δαμβέργη (1887-1937)

ΕΛΣΑ ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗ

doi: [10.12681/mnimon.688](https://doi.org/10.12681/mnimon.688)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗ Ε. (1998). Δώρα Φ. Μαρκάτου, Τα κατάλοιπα του Ιωάννη Δαμβέργη (1887-1937). *Μνήμων*, 20, 332-334. <https://doi.org/10.12681/mnimon.688>

νότητα των ιστορικών, η οποία δεν μπορεί παρά να οριοθετείται από απόψεις που εκ προοιμίου αποκλείουν κάθε συζήτηση, πόσο μάλλον όταν αυτές προσφέρουν επιστημονικοφανή προσχήματα σε ανομολόγητα πολιτικά προγράμματα. Άλλοι κλάδοι έχουν αυστηρά κριτήρια και θεσμούς αυτοπροστασίας: η ιατρική κοινότητα, λόγω χάρη, δεν αφήνει τα μέλη της να επαγγέλλονται

απροσδιόριστες «άλλες διαστάσεις», ούτε να συνταγογραφούν αντί για ασπιρίνη, στρυχνίνη. Ο κλάδος των ιστορικών αφετέρου, και ορθώς, υιοθετεί στάση πιο ελαστική. Επιβάλλεται εντούτοις να επινοεί, όποτε οι καταστάσεις το απαιτούν, τρόπους για να προσπείσει τα στοιχειώδη κριτήρια της γνωστικής πειθαρχίας του.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΑΡΚΕΤΟΣ

Δώρα Φ. Μαρκάτου, *Τα κατάλοιπα του Ιωάννη Δαμβέργη (1887-1937)*, Βιβλιοθήκη Γενικών Αρχείων του Κράτους, 30, Αθήνα 1996, 158 σ.

Από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, στη σειρά αυτοτελών εκδόσεων «Βιβλιοθήκη Γενικών Αρχείων του Κράτους» αριθ. 30, κυκλοφόρησε το 1996 το βιβλίο της Δώρας Φ. Μαρκάτου, *Τα κατάλοιπα του Ιωάννη Δαμβέργη (1887-1937)*. Στην ουσία, όπως δηλώνεται στον υπότιτλο, πρόκειται για την ταξινόμηση, ευρετηρίαση και τον σχολιασμό του περιεχομένου τριών αρχείων τα οποία διέσωσε ο δημοσιογράφος και λογοτέχνης Ιωάννης Δαμβέργης (1858/59-1938) και τα δώρισε μετά τον θάνατό του στα ΓΑΚ ο ανηψιός του Χ. Βερύκιος: Το «Αρχείο της Εταιρείας της υπέρ των Πατρών Αμύνης» (1901-1912), το «Αρχείο Πανελληνίων Εράνων κατά τους Βαλκανικούς πολέμους» (1912-1916) και το «Αρχείο Κεντρικής Επιτροπής Εκατονταετηρίδας της Εθνικής Παλιγγενεσίας» (1918-1937). Η συλλογή περιέχει και διάφορα έγγραφα, εκ των οποίων σημαντικότερα είναι εκείνα που αναφέρονται στην Κρητική Επανάσταση 1896-97.

Όπως επισημαίνει η συγγραφέας δεν πρόκειται για ένα ή περισσότερα ιδιωτικά αρχεία που συγκρότησε ο Ιωάννης Δαμβέργης, αλλά για μια συλλογή και διάσωση ενός τμήματος από το υλικό τριών αρχείων που συγκρότησαν Επιτροπές με δημόσιο χαρακτήρα, στις οποίες ο Δαμβέργης είχε πρωταγωνιστικό ρόλο. Ήταν γε-

νικός γραμματέας της Εταιρείας της Υπέρ των Πατρών Αμύνης (ΕΥΠΑ)¹, ειδικός γραμματέας και διευθυντής του Πολιτικού Γραφείου του Ελευθερίου Βενιζέλου την περίοδο των βαλκανικών πολέμων και γενικός γραμματέας της Κεντρικής Επιτροπής της Εκατονταετηρίδας (ΚΕΚ) (σ. 14-15).

Το βιβλίο διαρθρώνεται σε τέσσερις ενότητες. Στο πρώτο μέρος της φροντισμένης και περιεκτικής εισαγωγής εξιστορείται η «περιπέτεια» του υλικού της συλλογής από τη συγκρότησή του μέχρι την παράδοσή του και την ταξινόμησή του στα ΓΑΚ (σ. 13-15). Παρουσιάζεται η μέθοδος που ακολουθήθηκε κατά την ταξινόμηση και ευρετηρίαση ώστε, αφενός να αποκατασταθούν τα αρχεία στη μορφή που είχαν όταν ήταν ενεργά και να καταστούν εμφανείς οι δεσμοί που τα συνδέουν μεταξύ τους, και αφετέρου να συνταχθούν ταξινομικά δελτία κατά φάκελλο ώστε να γίνει το υλικό προσιτό στους ερευνητές και να αναδειχτούν, μέσα από την άλλοτε συνοπτική και άλλοτε αναλυτική περιγραφή που υιοθετήθηκε, τα

1. Η ΕΥΠΑ ιδρύθηκε από ιδιώτες οι οποίοι όμως κατείχαν καιρίες θέσεις στον κρατικό μηχανισμό. Εξάλλου η Εταιρεία υποστηρίχθηκε, τουλάχιστον οικονομικά, από κρατικούς φορείς.

σημαντικότερα έγγραφα. Αίσθημα ευθύνης και έφεση για την εξονυχιστική έρευνα, που χαρακτηρίζουν και άλλες επιστημονικές εργασίες της Μαρκάτου, την οδήγησαν προς την ανακάλυψη των στοιχείων που έλειπαν για να συμπληρωθούν τα κενά της εικόνας του αρχείου και για να προσδιορισθεί η φυσιογνωμία του. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός ήταν απαραίτητη η έρευνα άλλων συναφών αρχείων (που εναπόκεινται στο ΕΛΙΑ, την Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, ιδρύματα και συλλογές ιδιωτών), των σχετικών ΦΕΚ και του Τύπου της εποχής. Επίσης, η συγγραφέας προβαίνει σε αξιολόγηση του υλικού της συλλογής και διατυπώνει προτάσεις για την αξιοποίησή του, που δηλώνουν την εξοικείωση και την τριβή της με την εσωτερική μορφή του υλικού που ταξινομεί.

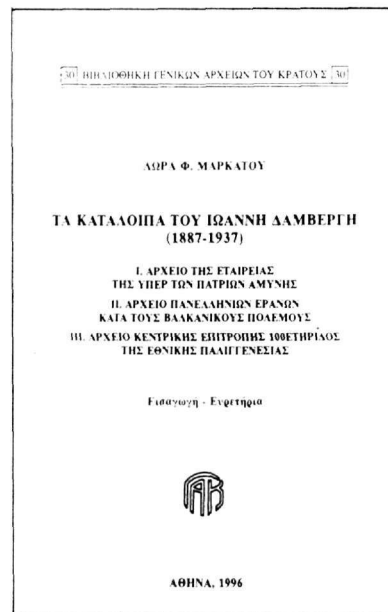
Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ζωή και δράση του Ι. Δαμβέργη. Αρχικά από τα βιογραφικά του στοιχεία προέρχονται από αρχειακές πηγές και από την αποδελτιώση των χρονογραφημάτων του ίδιου του Ι. Δαμβέργη στην εφημερίδα «Η Καθημερινή». Το τελευταίο κεφάλαιο της εισαγωγής ασχολείται με την Κεντρική Επιτροπή προς Εορτασμό της Εκατονταετηρίδος της Εθνικής Παλιγγενεσίας, την ίδρυση, τη λειτουργία και τα μέλη των ειδικών επιτροπών που συστήθηκαν, τη φιλοσοφία και τον σκοπό του προγράμματος του εορτασμού καθώς και το έργο της πρώτης (1918-20) και δεύτερης (1928-37) Γραμματείας του Ι. Δαμβέργη και της ενδιάμεσης Γραμματείας του Γ. Χαριτάκη (1921-22). Σε μια πυκνή σε πληροφορίες αφήγηση περιγράφεται το κλίμα της εποχής και αναδύονται τα πρόσωπα που συνέβαλαν στη διαμόρφωση της κυρίαρχης ιδεολογίας.

Η δεύτερη ενότητα περιλαμβάνει τα Ευρετήρια των Αρχείων και η τρίτη Ευρετήριο κυρίων ονομάτων και πραγμάτων.

Το βιβλίο τέλος περιέχει παράρτημα εγγράφων-εικόνων στο οποίο δημοσιεύονται αντιπροσωπευτικά έγγραφα από τα τρία αρχεία, τιμητικά διπλώματα που απο-

νεμήθηκαν στον Ιωάννη Δαμβέργη, αφίσα και χάλκινο μετάλλιο για την 100ετηρίδα της Ναυμαχίας του Ναυαρίνου και ένα χάλκινο μετάλλιο της 100ετηρίδος.

Η έκδοση του καταλόγου των Καταλοίπων του Ιωάννη Δαμβέργη αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για τον μελετητή της περιόδου 1900-1936. Το υλικό της συλλογής παρουσιάζει επίσης ενδιαφέρον για τον ερευνητή της ιστορίας του πολιτισμού και τον ιστορικό της τέχνης. Ειδικά το αρχείο της ΚΕΕ μάς επιτρέπει να ερευνησουμε

ζητήματα που αφορούν στους τρόπους διαμόρφωσης της εθνικής συνείδησης στο Μεσοπόλεμο, μέσω της πρόσληψης και αναπαράστασης του παρελθόντος. Η μορφή και το περιεχόμενο των εκδηλώσεων για τον εορτασμό της εκατονταετηρίδος, η εμπλοκή των ιστορικών στη διαμόρφωση του ιδεολογικού πλαισίου, η ανέγερση ηρώων και μνημείων στους ιστορικούς τόπους, η διοργάνωση επιστημονικών συνεδρίων, εκθέσεων, αθλητικών εκδηλώσεων, η στέγαση εθνικών μουσείων, οι νέες τάσεις στις θεατρικές και μουσικές εκδηλώσεις είναι

ορισμένα από τα θέματα τα οποία μπορούν να διερευνηθούν.

Αξιόλογο υλικό περιέχει και το Αρχείο του σωματείου «Εταιρεία της υπέρ των Πατρίων Αμύνης», το οποίο ιδρύθηκε στην Αθήνα την 1η Οκτωβρίου 1899 με σκοπό «την ενίσχυση της ελληνοπρεπούς ανατροφής και την υποστήριξη της πατρίου θρησκείας και γλώσσας». Το αρχείο περιέχει —εκτός από το καταστατικό της Εταιρείας και διάφορα έγγραφα από τα οποία αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος του Δαμβέργη στην ίδρυση, τη λειτουργία και τις δραστηριότητές της— και την αλληλογραφία της Εταιρείας με τους αποδέκτες του εβδομαδιαίου οργάνου της, της εφημερίδας *Τα Πάτρια*. *Τα Πάτρια* διανέμονταν δωρεάν σε διάφορα σωματεία, σχολεία, κοινότητες κ.λ.π. στο εσωτερικό της χώρας και κυρίως στις τουρκοκρατούμενες περιοχές και τις ελληνικές παροικίες του εξωτερικού. Το αρχείο μάς παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για τον αλύτρωτο Ελληνισμό, για τον πληθυσμό πόλεων και χωριών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, για τα σωματεία και τα σχολεία που διατηρούσαν, για τη γλώσσα που μιλούσαν, τις ενέργειές τους ώστε να επεκταθεί η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στους χριστιανούς των τουρκόφωνων και αρμενόφωνων κοινοτήτων, για τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν (σ. 17, 55-56). Οι περισσότερες επιστολές των ενδιαφερομένων προς την εταιρεία χρονολογούνται στα 1908-1909, όταν μετά την επικράτηση των Νεοτούρκων ήταν ευκολότερη η διακίνηση των ιδεών. Υλικό το οποίο φωτίζει διάφορες πτυχές της σχέσης του κέντρου με τον αλύτρωτο ελληνισμό, και το οποίο

μπορεί να συνεισφέρει στη μελέτη των ιδεολογικών ρευμάτων της εποχής, την άσκηση εθνικής προπαγάνδας και τη διαμόρφωση ή ενίσχυση της εθνικής συνείδησης των Ελλήνων που διαβιούσαν έξω από τα όρια του εθνικού κράτους δια της «εθνικής και θρησκευτικής κατηχήσεως» των απανταχού Ελλήνων που ανέλαβε η Εταιρεία με την οικονομική υποστήριξη διάφορων δημοσίων φορέων.

Ο τρόπος με τον οποίο η συγγραφέας διαχειρίστηκε το υλικό του πρωταρχικού αρχείου, η λογική και η μέθοδος με την οποία το ταξινομήσε, το ευρετηρίασε, ή ακόμη και το αξιοποίησε, μας οδηγεί για άλλη μια φορά στη διαπίστωση πως οι επιτυχημένες εργασίες στον χώρο της αρχειονομίας στον τόπο μας είναι τις περισσότερες φορές καρπός της εργασίας εκείνων των ερευνητών που πιεσμένοι από τις προσωπικές τους αναζητήσεις και τις ερευνητικές τους ανάγκες επέλεξαν να γίνουν και αρχειονόμοι. Η εργασία της Μαρκάτου μου θύμισε έντονα την επισήμανση που είχε κάνει πριν από μερικά χρόνια ο Βασίλης Παναγιωτόπουλος (πρόεδρος τότε της Εφορείας των Γ.Α.Κ.) «Ο αρχειακός δεν πρέπει να παύσει να ανήκει στη μεγάλη ομάδα των διανοουμένων που έχουν το θαυμάσιο πλεονέκτημα να ζουν στο εργαστήρι του χρόνου. Τελικά το εργαστήρι του χρόνου είναι το εργαστήρι του αρχειακού»².

2. Στρογγυλή τράπεζα με θέμα «Η φυσιογνωμία του Αρχαϊκού Π», *Συμπόσιο Αρχαιονομίας, Αρχεία και αρχειακοί: ένας ιστός*. Κέρκυρα, 11-13 Οκτωβρίου 1991, Αθήνα 1992, σ. 171.